

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

VAK: ARTISTIEKE OPVOEDING DUUR: 2 LESUREN

Tip: Er is veel zwerfvuil nodig om gedrochten te creëren. Als deze les kan gekoppeld worden na een zwerfvuilopruimactie (van de klas, school, gemeente, vereniging in de buurt) kan er ook teruggekoppeld worden naar hoeveel zwerfvuil er gevonden werd.

De contactpersoon bij de gemeente voor zo een opruimactie is meestal de milieudienst.

VAKGEBONDEN EINDTERMEN

- Waarnemen: de leerlingen kunnen verschillende beeldaspecten identificeren.
- Vormgeven: de leerlingen kunnen onder begeleiding verschillende methoden en technieken functioneel gebruiken.
- Verwoorden: de leerlingen kunnen hun eigen beeldend werk naar inhoud en vorm toelichten.
- Attitudes: de leerlingen leren zich kritisch op te stellen ten opzichte van eigen werk en dat van anderen en om kritische bedenkingen ten aanzien van hun creatieve uitingen te aanvaarden en te verwerken.
- Attitudes: de leerlingen leren zich expressief te uiten.

Algemene doelen en de link met de vakoverschrijdende eindtermen vind je in de handleiding bij dit lespakket.

WERKWIJZE

Start de les met een soort wandeling waarbij de leerlingen kennismaken met zwerfvuil in de omgeving.

Als leerkracht stippel je zelf een route uit en een stopplaats waar er ruimte is voor een gesprek met de leerlingen. Onderweg moeten enkele leerlingen ook zwerfvuil oprapen. Vertrek nadien vanuit de frustratie die de leerlingen hebben om zwerfvuil verplicht te moeten opruimen om verscheidene zwerfvuilgedrochten te creëren.

Bouw deze zwerfvuilgedrochten in stappen op met de leerlingen (eerst grondvorm en dan pas details). Op die manier verwerken de leerlingen zwerfvuil op een positieve manier en willen ze via de gedrochten ook naar anderen communiceren (de mensen doen nadenken).

Ga als leerkracht eventueel na of de gemaakte sculpturen in en rond de school gepresenteerd kunnen worden.

MATERIAAL/MEDIA

- Verzamelde zwerfvuilobjecten tijdens wandeling + leerlingen zelf zwerfvuil laten meebrengen + als leerkracht zelf zwerfvuil meebrengen naar de klas
- Handschoenen en plastic zakjes
- Verschillende aanhechtingsmaterialen zoals tape, ijzerdraad, touw, een lijmpistool
- Bescherming om op de tafels te leggen (kranten)
- Kunst- en beeldbeschouwing
- Werkblaadje
- Schrijfmateriaal
- Verf, penselen, voddens, bokaal om water in te doen,...

Opmerking: Om de zwerfvuilgedrochten te kunnen maken is er enorm veel materiaal (zwerfvuil) nodig. Laat de leerlingen zwerfvuil of objecten die veel voorkomen onder de vorm van zwerfvuil meebrengen zodat op die manier iedereen aan de slag kan. Voorzie als leerkracht zelf ook materiaal dat eventueel te vinden is in de vuilnisbakken op school.

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

LEGENDE

Vet -> het gaat hier om een specifieke werkvorm

Cursief -> mogelijke antwoorden die de leerlingen kunnen geven op een vraag

Lesbegin	
Doel: <ul style="list-style-type: none">- De leerlingen kunnen verwoorden wat zwerfvuil is.- De leerlingen kunnen hun eigen mening formuleren.	Materiaal: <ul style="list-style-type: none">- Werkblaadje (deel 1: zwerfvuil...)- Schrijfmateriaal- Plastiek zakken- Plastiek handschoenen om zwerfvuil op te rapen- Bijlage(n):- Werkblaadje (bijlage 1)
Werkvorm en/of organisatie: Individuele opdracht Onderwijsleergesprek Opdrachtformulering	Tijd: <ul style="list-style-type: none">- 20 minuten

- Stippel als leerkracht op voorhand een wandelroute uit en zorg ervoor dat je langs deze route veel zwerfvuil tegenkomt. Kies op voorhand ook een plaats waar er ruimte is voor een vraaggesprek met de leerlingen.
- Deel voor het starten van de wandelroute deel 1 (Zwerfvuil...) van de werkblaadjes uit. Hierop staat een plannetje van de omgeving van de school.

Duid ook een aantal leerlingen aan die de plastic zakken dragen en ook een aantal leerlingen die de plastic handschoenen aandoen.

Individuele opdracht (10minuten):

Volg samen met de leerlingen een route in en/of rond de school. Geef de leerlingen de opdracht om op het werkblaadje op de stippenlijntjes te noteren welk zwerfvuil ze tegenkomen (bv. kauwgom, papier, verpakkingen van koekjes, blikjes,...). Laat deze objecten verbinden met de plaats waar ze ze gezien hebben. Dit doen ze door pijltjes te trekken.

Geef de leerlingen met de plastic handschoenen de opdracht het vuil dat ze tegenkomen op te rapen en in de plastic zakjes te stoppen.

- Houdt op de op voorhand voorziene plaatshalt.

Onderwijsleergesprek (10minuten):

Stel eventueel volgende vragen:

- Welk zwerfvuil zijn we reeds tegengekomen?
Blikjes, verpakkingen van koekjes, papier, een handschoen,...
- Was dit zwerfvuil jullie al eerder opgevallen? Waarom wel of niet?
Is de hoeveelheid groter dan gedacht en waarom (niet)?

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

Doordat we er nu echt op gelet hebben, merk je dat er echt overal zwerfvuil ligt;
het is me nooit eerder opgevallen; ik weet dat het er ligt, maar het stoort me niet; ...

- Hoe komt het dat er zwerfvuil ontstaat? Waarom gooien mensen vuil op de grond en niet in de vuilbak?
Doordat mensen hun vuil op de grond gooien omdat er geen vuilnisbak in de buurt is;
doordat mensen te lui zijn om hun vuil in de vuilnisbak te gooien;...

Laat de leerlingen die gedurende de wandeling zwerfvuil opgeraapt hebben even naar voor komen. Stel hierna de volgende vragen:

- Hoe voel jij je nu je iemands anders vuil moet oprapen? Zijn jullie kwaad, ...?
Het stoort me niet; ik vind het vies want het zwerfvuil is reeds aangetast door weer en wind; ...

Opdrachtformulering:

Als reactie op het vele zwerfvuil, maken de leerlingen een gedrocht waar ze al hun frustraties in kwijt kunnen omtrent deze problematiek. Het gedrocht moet dit gevoel naar de buitenwereld communiceren.

- Keer met de leerlingen terug naar de klas.

Lesfase 1: Opbouwen van een volume met grote zwerfvuilobjecten	
Doel: <ul style="list-style-type: none">- De leerlingen kunnen verwoorden wat een assemblage is.- De leerlingen kunnen de kenmerken van een gedrocht opsommen.- De leerlingen kunnen verwoorden wat een grondvorm of basisvorm is.- De leerlingen kunnen met behulp van verschillende volumes één grootvolume maken.	Materiaal: <ul style="list-style-type: none">- Werkblaadje (deel 2:gedrochten...)- Schrijfmateriaal- Bescherming om op de tafels te leggen (kranten)- Aanhechtingsmaterialen (ijzerdraad + kniptang, touw + schaar, lijmpistool + vullingen, plakband + schaar)- Zwerfvuilobjecten (verzameld uit wandeltocht + meegebracht door leerlingen en leerkracht) Bijlage(n): <ul style="list-style-type: none">- Werkblaadje (bijlage1)- Kunst- en beeldbeschouwing gedrochten (bijlage2)- Kunst-enbeeldbeschouwingassemblageen junkart (bijlage2)
Werkvorm en/of organisatie: <ul style="list-style-type: none">- Onderwijsleergesprek- Doceren + onderwijsleergesprek- Individuele opdracht- Demonstratie- Duo-opdracht- Tussentijdse evaluatie	Tijd: <ul style="list-style-type: none">- 40 minuten

- Deel voor het verderzetten van de les deel 2 (Gedrochten...) van de werkblaadjesuit.

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

Onderwijsleergesprek (5minuten):

Ga aan de hand van kunst- en beeldbeschouwing van verscheidene gedrochten (bijlage 2) na wat er zo kenmerkend is aan een gedrocht. Laat de leerlingen de kenmerken noteren op het werkblaadje. Stel eventueel de volgende vragen:

- Wat is eengedrocht?
Geen idee; een soort monster; iets griezeligs; ...
- Welke eigenschappen hebben gedrochten?
Eigenaardige vormen; boze blik in de ogen; vuile tanden; ...
- Zijn er nog andere gedrochten die jij je nog herinnert (uit strips, films,...)?
Welke andere eigenschappen had dit gedrocht nog?

Doceren+onderwijsleergesprek (5minuten):

Geef aan dat om de gedrochten te maken, de leerlingen eerst een grondvorm moeten opbouwen. Het begrip 'grondvorm' moet eerst verduidelijkt worden.

Stel de volgende vraag:

- Wat zijn 'grondvormen'? Kan je een andere benaming voor 'grondvorm' geven?
Basisvormen; geometrische vormen; geen idee;...

Vul als leerkracht de uitleg van de leerlingen aan:

Je herkent grondvormen in verschillende kunstwerken. Ze zijn belangrijk bij het tekenen maar ook bij het werken in 3D. Een grondvorm is de basis van waaruit men vertrekt om achteraf meer details te gaan uitwerken. Grondvormen zijn basisvormen of geometrische vormen zoals een driehoek, een cirkel,

Individuele opdracht (3minuten):

Laat de leerlingen met behulp van het werkblaadje (bijlage 2) kennismaken met de verschillende grondvormen die er zijn (driehoek, cirkel, vierkant, rechthoek,...).

Laat elke leerling individueel de verschillende basisvormen aanduiden op de kunstwerken op het werkblaadje (bijlage 1).

Maak als leerkracht een ronde in de klas en ga na of elke leerling begrijpt wat een grondvorm is (o.b.v. de opgegeven opdracht).

Onderwijsleergesprek+doceren(5minuten):

De leerlingen moeten straks de verschillende onderdelen (zwerfvuilobjecten) assembleren. Sta samen met hen even stil bij dit begrip. Maak hierbij gebruik van de kunst- en beeldbeschouwing (assemblages).

Stel de volgende vraag:

- Wat zou een assemblage zijn binnen de context van 'we gaan het zwerfvuil assembleren'?
Geen idee; bij elkaar voegen; tegen elkaar plakken/hangen; ...

Vul als leerkracht de uitleg van de leerlingen aan:

Een assemblage is eigenlijk een soort van collage maar dan in 3D. Hierbij worden verschillende objecten samengevoegd tot een nieuw werk.

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

Demonstratie (6minuten):

Zeg dat de leerlingen eerst hun bank moeten bedekken met kranten.

Geef een demonstratie over hoe je elk materiaal moet hanteren. Niet elk materiaal vraagt veel uitleg.

- Verdeel de klasgroep in groepjes van telkens twee leerlingen.

Duo-opdracht (14minuten):

Zeg dat elk duo start met het creëren van een basisvorm/grondvorm met behulp van zwerfvuil. Laat hen gebruik maken van de aangeboden aanhechtingsmaterialen. Duid als leerkracht eventueel aan wie met welk materiaal werkt.

! Aandachtspunten:

Laat hen de grootste zwerfvuilobjecten samenvoegen en dus assembleren tot één geheel.

Laat hun een keuze maken uit vier aanhechtingsmaterialen die aangeboden worden: ijzerdraad + kniptang; touw + schaar; lijmpistool + vullingen; verschillende soorten plakband + schaar.

- Bied als leerkracht de nodige begeleiding en ondersteuning gedurende de uitvoering van de opdracht.

Tussentijdse evaluatie (2 minuten):

Laat de leerlingen op het werkblaadje (bijlage 1) op de laatste pagina het aanhechtingsmateriaal aanduiden dat ze gebruikten bij deze stap. Laat hen ook verwoorden hoe ze het werken met dit materiaal ervaren hebben.

- Laat de leerlingen stoppen met het invullen van het werkblaadje en laat hen luisteren naar de uitleg voor de volgendestap.

Lesfase 2: Toevoegen van de details aan het gecreëerde volume

Doel:

- De leerlingen kunnen hun eigen werken kritisch bekijken en bespreekbaar maken.

Materiaal:

- Werkblaadje (deel 2:gedrochten...)
- Aanhechtingsmaterialen: lijm, touw, ijzerdraad,...
- Verf, penselen, voddens, bokalen om water in te doen,...
- Bescherming om op de tafels te leggen (kranten)

Bijlage(n):

- Werkblaadje (bijlage1)
- Kunst- en beeldbeschouwing monsters (bijlage2)
- Kunst- en beeldbeschouwing assemblage en junkart (bijlage2)

Werkvorm en/of organisatie:

- Doceren
- Demonstratie
- Duo-opdracht
- Tussentijdse evaluatie

Tijd:

- 30 minuten

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

Doceren (2minuten):

De laatste details bepalen de uitstraling van het gedrocht. Details zijn bv. de ogen en mond, maar in de eerste plaats de huid/textuur die toe te voegen zijn door middel van sigarettenpeuken, dopjes, ...

Demonstratie (6minuten):

Geef als leerkracht een demonstratie over hoe de leerlingen details kunnen toevoegen. Dopjes van flesjes bijvoorbeeld, stellen de schubben van het gedrocht voor.

Met behulp van verf voeg je details toe, zoals de ogen.

Duo-opdracht (20minuten):

De leerlingen voegen nu details toe. Laat de leerlingen deze keer gebruik maken van de kleine zwerfvuilobjecten om de details toe te voegen aan de grondvorm.

Laat hen de keuze om ook nog een aantal accenten te leggen met kleur (verf). Laat de leerlingen deze keer de aanhechtingsmaterialen zelf kiezen.

Tussentijdsevaluatie(2minuten):

Laat de leerlingen op het werkblaadje (bijlage 1) op de laatste pagina het aanhechtingsmateriaal aanduiden dat ze gebruikten bij deze stap. Laat hen ook verwoorden hoe ze het werken met dit materiaal ervaren hebben.

Lesafsluiting	
Doel: - De leerlingen kunnen hun mening formuleren	Materiaal: - De gemaakte sculpturen Bijlage(n): - /
Werkvorm: - Eindevaluatie	Tijd: - 10 minuten

Eindevaluatie:

Plaats de gemaakte werken bij elkaar en bespreek ze. Ervaringen kunnen ook gedeeld worden.

Stel de volgende vragen:

- Hoe werd er gedurende deze twee lesuren gewerkt rond zwerfvuil?
Eerst nagaan waar er allemaal zwerfvuil te vinden is en wat zwerfvuil nu eigenlijk is en nadien zijn we zelf aan de slag gegaan met het zwerfvuil om er gedrochten van te maken.
- Wat is er het best bijgebleven van deze lessen (wandeldroute, maken van sculptuur, ...)?
De wandeltocht was een soort bewustwording van de zwerfvuilproblematiek; het maken van de sculptuur omdat de resultaten wel leuk zijn; ...
- Welke zwerfvuilgedrochten springen er op basis van vormkenmerken het meeste uit? Hoe komt dit? Wat stralen zij uit?
Ze zijn vervormd, wat het een beetje akelig maakt; ...

ZWERFVUILGEDROCHTEN (ASSEMBLAGE)

- Hoe hebben jullie het 'assembleren' ervaren?
Het was gemakkelijk omdat ...; het was moeilijk omdat ...
- Hoe sta jij nu tegenover zwerfvuil? Is er een verschil met het begin van de les?
Mijn visie tegenover zwerfvuil is niet veranderd; ik ben me nu meer bewust van de problematiek;...

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

EEN PLANNETJE VAN DE (SCHOOL)OMGEVING

- Welk zwerfvuil ben je tijdens de wandeling allemaal tegengekomen?

Noteer het in de vakjes links.

Verbind nadien de vakjes met een plaats op het plannetje. Dit om aan te geven waar het zwerfvuil precies voorkwam.

Voeg als leerkracht hier een plannetje toe waarop de route die gevolgd wordt duidelijk zichtbaar is.

--

GEDROCHTEN

Hoe zien ze er uit?

Wat zijn de vormkenmerken van een gedrocht?

1

Hoe worden ze gemaakt?

Een assemblage is eigenlijk een soort van collage maar dan in 3D. Hierbij worden verschillende objecten samengevoegd tot een nieuw werk.

Stappenplan:

A. Opbouw vanuit een **grondvorm** (met grote zwerfvuilobjecten en aanhechtingsmaterialen)

- Wat zijn grondvormen? Som er een aantal op.

Een grondvorm is...

2

Bijvoorbeeld:

- Duid op de kunstwerken verschillende grondvormen aan.

B. Toevoegen van details (met kleine zwerfvuilobjecten + schilderen)

- Duid in de middelste kolom aan welke aanhechtingstechnieken je hebt gebruikt om de grondvorm te maken en welke om de details toe te voegen.

Noteer in de rechterkolom hoe je deze aanhechtingstechniek hebt ervaren (makkelijk/moeilijk/...).

- 1 My free wallpapers. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.myfreewallpapers.net/artistic/pages/max-ernst-ocell-de-foc.shtml>
- 2 Phillips de Pury & company. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.phillipsdepury.com/auctions/lot-detail/JAKE-AND-DINOS-CHAPMAN/NY010211/153/5/1/12/detail.aspx>

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

Aanhechtingsmateriaal		Grondvorm	Details	Hoe heb je dit materiaal ervaren?
IJzerdraad ³				
Touw ⁴				
Lijmpistool ⁵				
Verschillende soorten plakband ⁶				

De term gedrocht is een zeer ruim begrip. Het kan hier gaan over mythologische wezens, aliens, ... Overal komen we wel gedrochten tegen, zowel in de schilderkunst als in strips en films. Hieronder worden een aantal werken opgesomd die gebruikt kunnen worden in deze les. Zoek als leerkracht ook nog zelf naar mogelijke beelden die relevant zijn voor de les.

- 3 Toolstation. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.toolstation.nl/shop/IJzerwaren/Diversen/IJzerwaren/IJzerdraad+30m+x+16mm/d170/sd2320/p52042>
- 4 De Vlinderhof Veenhuizen. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van http://www.drenthetvb.nl/projecten/Veenhuizen/welk_touwtje_knapt.html
- 5 Contimeta. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.contimeta.com/nl/catalog/bevestigingstechniek/lijmpistolen-en-hotmeltsystemen>
- 6 4office. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.4office.be/subcat.asp?product=tape&g=kleefband+en+afrollers&t=kleine+kantoorbenodigdheden>

VOORBEELDEN:

Kunstenaar(s):

Dit is een afvalmonster dat door een groep mensen gemaakt werd. Het bestaat uit verschillende plastic zakjes.

Kenmerken van een gedrocht dat hier aan bod komt, zijn onder andere:

- Een bozeblik
- Laat zijn tanden zien
- Organische, vreemde vorm

7 Odditycentral. Collecting oddities. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.odditycentral.com/pics/waste-monster-is-made-of-thousands-of-plastic-bags.html>

Kunstenaar(s):

Max Ernst

Kenmerken van een gedrocht dat hier aan bod komt, zijn onder andere:

- Een boze blik
- Laat zijn tanden zien
- Organische, vreemde vorm
- Angstaanjagende houding (het monster lijkt achter iemand aan te hollen om hem/haar vast tegrijpen)

8

8 My free wallpapers. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.myfreewallpapers.net/artistic/pages/max-ernst-ocell-de-foc.shtml>

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

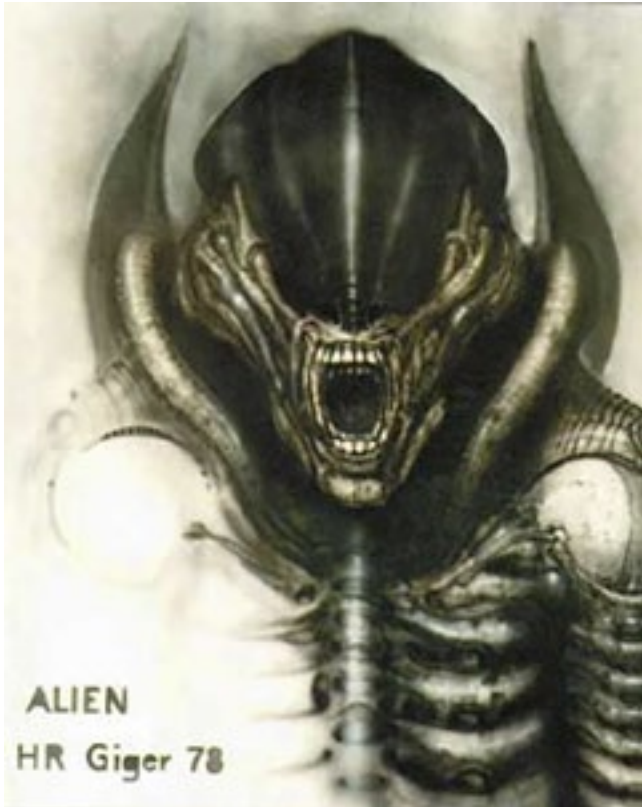
Kunstenaar(s) + film:

H.R. Giger

Giger werd heel erg bekend door de verschillende 'Alien' films die reeds gemaakt werden. Hij maakte hiervan het ontwerp.

Kenmerken van gedrochten die hier aan bod komen, zijn onder andere:

- Laat zijn tandenzien
- Vervorming van het hoofd in dit geval

9

9 Alien. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://alienseries.blogspot.com/2011/08/crafting-perfect-organism-iii-eighth.html>

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

Kunstenaar(s):

Jake en Dinos Chapman

Samen maakten deze (moderne) kunstenaars een Cadavre Exquis waardoor soms wel verschillende gedachten bekomen worden.

Kenmerken van gedachten die hier aan bod komen, zijn onder andere:

- Laat zijn tanden zien
- Vervormingen (bv.lichaam)

10

10 Phillips de Pury & company. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.phillipsdepury.com/auctions/lot-detail/JAKE-AND-DINOS-CHAPMAN/NY010211/153/5/1/12/detail.aspx>

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

Kunstenaar(s):

Brandon Jan Blommaert

Deze kunstenaar maakt zijn sculpturen ook uit afval. Sommige gedrochten zien er een beetje eng uit, andere gewoon een beetje vreemd, maar ze zien er allemaal poëtisch uit.

Kenmerken van gedrochten die hier aan bod komen, zijn onder andere:

- Eigenaardige vormen
- Geen armen of gezicht, welbenen

11

11 Brandon Jan Blommaert. (2010, Januari 3). Opgeroepen op Maart 12, 2012, van http://www.ntimm.ca/_/brandon-jan-blommaert/

3. ASSEMBLAGE EN JUNKART

Info:

Assemblage en junkart komt een beetje op hetzelfde neer. 'Objets trouvés' of rotzooi worden verzameld en samengevoegd om tot iets nieuws te komen. Men gaat dus eigenlijk materialen die geen toekomst meer hebben, hergebruiken om er iets beters van te maken.

Voorbeelden:

12

John Chamberlain maakt gebruik van verschillende auto-onderdelen. Zijn werken zijn eerder abstract, maar kleurrijk waardoor ze een verwijzing zijn naar de kunststroming 'het abstract expressionisme'.

13

Sayaka Ganz maakt gebruik van allerlei objecten (vooral plastic) die ze gaat samenvoegen om uiteindelijk verschillende dieren te bekomen.

12 Vautier, B. (2011, Maart 7). Farticulate. Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://farticulate.wordpress.com/2011/03/07/7-march-2011-post-john-chamberlain-selected-works-video/>

13 CHAPMAN/NY010211/153/5/1/12/detail.aspx
Sayaka Ganz. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.sayakaganz.com/Jaws.html>

LEERLINGBLAADJES

ZWERFVUILGEDROCHTEN

Voorbeeld opdracht (door Jori Van Damme)

Er werd gebruik gemaakt van een lijmpistool om de verschillende onderdelen aan elkaar vast te hechten.

Maak met de grote zwerfvuilobjecten een volume. De grondvorm die hier te herkennen is, is een rechthoek.

Voeg details toe met kleine zwerfvuilobjecten + verf.

BIBLIOGRAFIE

- 4office. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.4office.be/subcat.asp?product=tape&g=kleefband+en+afrollers&t=kleine+kantoorbenodigdheden>
- Alien. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://alienseries.blogspot.com/2011/08/crafting-perfectorganism-iii-eighth.html>
- Boermans, B. (2008). Beeldende begrippen. Begrippen in beeldende vormgeving. Arnhem: Uitgeverij LAMBO.
- Brandon Jan Blommaert. (2010, Januari 3). Opgeroepen op Maart 12, 2012, van http://www.ntimm.ca/_/brandon-jan-blommaert/
- Contimeta. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.contimeta.com/nl/catalog/bevestigingstechniek/lijmpistolen-en-hotmeltsystemen>
- De Vlinderhof Veenhuizen. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van http://www.drenthetvb.nl/projecten/Veenhuizen/welk_touwtje_knapt.html
- My free wallpapers. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.myfreewallpapers.net/artistic/pages/max-ernst-ocell-de-foc.shtml>
- Odditycentral. Collecting oddities. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.odditycentral.com/pics/waste-monster-is-made-of-thousands-of-plastic-bags.html>
- Phillips de Pury & company. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.phillipsdepury.com/auctions/lot-detail/JAKE-AND-DINOS-CHAPMAN/NY010211/153/5/1/12/detail.aspx>
- Sayaka Ganz. (sd). Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://www.sayakaganz.com/Jaws.html>
- Toolstation. (sd). Opgeroepen op Maart 23, 2012, van <http://www.toolstation.nl/shop/IJzerwaren/Diversen+IJzerwaren/IJzerdraad+30m+x+16mm/d170/sd2320/p52042>
- Vautier, B. (2011, Maart 7). Particulate. Opgeroepen op Maart 11, 2012, van <http://particulate.wordpress.com/2011/03/07/7-march-2011-post-john-chamberlain-selected-works-video/>